

WETENSCHAPPELIJK (M)GGZ – ONDERZOEK

Achtergrond, visie en inhoud, taken RZO en RZO - procedures

Inleiding

De RZO heeft een belangrijke taak gekregen op het gebied van het wetenschappelijk (M)GGZ-onderzoek van Defensie. Volgens de instellingsbeschikking van 5 juli 2007 *adviseert de RZO, gevraagd en ongevraagd, de Staatssecretaris van Defensie ten aanzien van de (richting van) het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van aandoeningen gerelateerd aan uitzendingen en draagt zorg voor en bewaakt de noodzakelijke convergentie tussen de onderzoeken.*

De taken van de Raad op het gebied van wetenschappelijk onderzoek hebben betrekking op nieuw te starten onderzoek. Dat betekent, dat de RZO advies zal uitbrengen over alle toekomstige onderzoeksvoorstellen van het type als boven omschreven waarmee subsidie bij Defensie wordt aangevraagd. In eerste instantie zullen deze onderzoeksvoorstellen vooral betrekking hebben op MGGZ-onderzoek. Dat neemt niet weg, dat ook andere onderzoeksgroepen in aanmerking kunnen komen voor door Defensie gefinancierd onderzoek. Bijvoorbeeld bij onderzoeksonderwerpen die buiten de lijn van de MGGZ-onderzoeksgroep liggen maar die toch van belang zijn voor preventie, zorg en nazorg van deelnemers aan vredesacties. Ook deze onderzoeksvoorstellen worden, ook al omwille van de noodzakelijke convergentie, ter advisering aan de RZO voorgelegd.

In dit document wordt een beschrijving gegeven van de procedures die de RZO volgt bij het adviseren over toekomstige onderzoeksvoorstellen. Allereerst wordt als achtergrond een samenvatting gegeven van reeds lopend door Defensie gefinancierd onderzoek. Daarna volgt een beschrijving van de door de RZO geformuleerde visie op en de uitgangspunten voor wetenschappelijk onderzoek naar uitzendinggerelateerde aandoeningen. Tot slot worden de procedures rondom de subsidieaanvragen beschreven.

Achtergrond lopend MGGZ-onderzoek

Vanaf 2000 heeft Defensie geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek naar uitzendinggerelateerde klachten, te beginnen met het project “Neurobiologische correlaten van posttraumatische stress stoornis”. Vanaf toen heeft de wetenschappelijke onderzoeksgroep van de afdeling Militaire Psychiatrie expertise opgebouwd en een netwerk gerealiseerd met academische partners op biologisch psychiatrisch terrein met betrekking tot de geestelijke gezondheid. Voor dit onderzoek is een biologisch georiënteerde psychiater aangetrokken, E. Vermetten, die eerder als onderzoeker in de

USA werkzaam was geweest. In nauwe samenwerking met de divisie Hersenen van het UMCU en de daaraan verbonden hoogleraren heeft Vermetten in relatief korte tijd belangrijke onderzoekslijnen opgezet naar de achtergronden van PTSS. Inmiddels is hij daarop gepromoveerd en hebben twee andere onderzoekers hun promotie afgerond. Het gegenereerde onderzoek vond plaats in samenwerking met militaire en civiele partners. Met de herinrichting van de militaire geestelijke gezondheidszorg (MGGZ) onder leiding van de kol-arts drs. C.IJzerman is deze onderzoeksgroep opgenomen binnen de MGGZ. Binnen de onderzoeksgroep loopt verder nog een promotieonderzoek naar persoonlijkheidsstoornissen en slaapstoornissen. Voorts ligt er nog een belangrijk onderzoeksprogramma naar Lichamelijk Onverklaarde Klachten (LOK) te wachten totdat er een LOK-poli binnen het Centraal Militair Hospitaal (CMH) van start is gegaan.

Mede op basis van de niet eerder opgepakte aanbevelingen van de Commissie Tiesinga II naar aanleiding van het Post-Cambodja Klachtenonderzoek (2000) is Vermetten in 2005 een prospectief onderzoek gestart naar het voorkomen van psychische klachten na uitzendingen –en bepaalde neurobiologische parameters die daarmee zouden kunnen samenhangen – onder uitgezonden militairen naar Uruzgan (het PRISMO-onderzoek). Dat onderzoek is nu in de fase van het over meerdere rotaties werven en bemeten van proefpersonen die vervolgens nog jarenlang gevolgd zullen worden met metingen en vragenlijsten. Ook hieraan is een aio met een promotieonderzoek verbonden.

In 2004 is afzonderlijk van het onderzoek van Vermetten aan dr. Iris Engelhard, psychologisch onderzoeker aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Utrecht, door de Koninklijke Landmacht toestemming gegeven om prospectief onderzoek te doen naar PTSS onder militairen die naar Irak gingen.

De Nota Veteranenzorg van 1 juni 2005 (TK 2004-205 30139 nr. 2) vermeldt het voornemen om samenwerking te zoeken met een klinisch psychologische onderzoeksgroep van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Utrecht. Onderlinge samenwerking van deze twee onderzoeksgroepen en zorgvuldige voortzetting van de onderzoeksprogrammering moet ertoe leiden dat er een onderzoeksinstituut ontstaat dat als 'Centre of Excellence' aangemerkt zou kunnen worden. Beide onderzoeksgroepen, die vanuit verschillende, complementaire wetenschappelijke visies onderzoek doen naar psychische stoornissen na uitzending, zouden onderling hun onderzoeksprogramma's kunnen coördineren om zo de vele vraagtekens binnen het domein van de uitzendinggerelateerde klachten te onderzoeken. De toenmalige Staatssecretaris van Defensie sprak de bereidheid uit verder onderzoek onder uit te zenden militairen te faciliteren, onderzoeksaanvragen bij NWO te ondersteunen en ook zelf onderzoeksprogramma's te financieren.

In 2007 hebben Defensie en de Stichting Centrum '45, die bij de uitvoering van hun taken beide op grote schaal te maken hebben met mensen die ernstige traumatische ervaringen hebben opgedaan en daarvan blijvende invloed kunnen ervaren, besloten

gezamenlijk een bijzondere leerstoel in te richten aan de Universiteit van Utrecht en daartoe een intentieverklaring getekend.

In 2008 is, omdat de Universiteit van Utrecht geen bijzondere leerstoelen meer wil vestigen, dit voornemen omgebouwd in deelname aan een ordinariaat 'Biologisch-medische Psychiatrische aspecten van Psychotrauma's en Psychotraumatologie' (voorlopige titel) binnen de Divisie Hersenen van het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMCU). Over de leerstoelomschrijving en voornamen punten en invloedsmomenten met betrekking tot de overeenkomst over de leerstoel heeft de RZO op 4 juni jl. advies uitgebracht aan de Staatssecretaris van Defensie. De aan te trekken hoogleraar heeft de verantwoordelijkheid voor de wetenschappelijke begeleiding van het MGGZ-onderzoek.

Visie op en inhoud van wetenschappelijk (M)GGZ-onderzoek

De Raad heeft geconstateerd dat op basis van de door Defensie aangereikte stukken over MGGZ-onderzoek tot dusverre een heldere missie ontbreekt. In zijn advies over de in te stellen leerstoel heeft de Raad al een voorschot genomen op de formulering van zijn visie op wetenschappelijk (M)GGZ-onderzoek en gebaseerd daarop formuleert de Raad deze nu als volgt: *Bij het wetenschappelijk (M)GGZ-onderzoek bij Defensie moet de vraag centraal staan hoe militairen in werkelijke dienst, veteranen en in voorkomende gevallen hun directe relaties het beste evidence-based kunnen worden ondersteund op het gebied preventie, diagnostiek en behandeling en uiteindelijk begeleiding ingeval zij klachten ondervinden of blijven houden die gerelateerd zijn aan uitzendingen.*

Naar de mening van de Raad moet het *doel* van het onderzoek dan ook zijn: het vergaren van kennis over preventie, diagnostiek, begeleiding en therapie met betrekking tot *uitzendinggerelateerde* problematiek.

De Raad heeft hiervoor de volgende *uitgangspunten* voor het wetenschappelijk onderzoeksprogramma naar uitzendinggerelateerde aandoeningen geformuleerd:

- Aandacht voor het gehele spectrum van uitzendingsgerelateerde aandoeningen, w.o. depressie, posttraumatische stresstoornis (PTSS) en andere angststoornissen, Lichamelijk Onverklaarde Klachten (LOK) en verslavingen.
- Aandacht voor evaluatie van de huidige praktijk en behandelmethoden.
- Onderzoek naar preventiemogelijkheden en vroegtijdige signalering en interventie.
- Onderzoek naar het functioneren van het zorgsysteem, qua kwaliteit en continuïteit.
- Aandacht voor de directe omgeving van de uitgezonden militair/veteraan.
- Aandacht voor etniciteit en sekse.
- Aandacht voor de maatschappelijke positie en integratie van veteranen in de maatschappij.

- Onderzoek naar het zorggebruik van uitgezonden veteranen en hun familieleden.
- Aandacht naar beeldvorming, erkenning (te verbeteren) publiciteit over uitgezonden actief dienende militairen en veteranen.
- Vergelijking met het buitenland (bijvoorbeeld cijfers, ervaring, aanpak).
- Onderzoek kan zowel betrekking hebben op fundamenteel, etiologisch, epidemiologisch als toegepast onderzoek.

De Raad stelt zich ten aanzien van fundamenteel preklinisch onderzoek met betrekking tot het MGGZ-onderzoek met grote terughoudendheid op, of dat nu psychosociaal of neurobiologisch is, maar is wel voornemens dit zo nodig te stimuleren bij universitaire groepen die daarin geïnteresseerd zijn. Het wetenschappelijk onderzoek van het Onderzoekscentrum van de MGGZ dient zich naar de mening van de Raad vooral te richten op klinisch onderzoek waarbij een goed evenwicht wordt gezocht tussen onderzoek naar neurobiologische achtergronden van stressgerelateerde aandoeningen en op de praktijk gerichte toepassingen voor primaire preventie, vroegsignalering en behandeling. Dit raakt de direct verleende en te verlenen zorg voor de doelgroepen. De Raad is voorts van mening, dat ook de door Defensie te subsidiëren capaciteit binnen de in te richten leerstoel – rekening houdend met de opmerkingen over de zorgvuldige positionering van de leerstoel in het landschap van onderzoek naar psychotraumata in zijn advies van juni 2008 - primair binnen dit traject moet worden ingezet. Een combinatie van en een goed evenwicht tussen onderzoek vanuit verschillende invalshoeken levert een optimale bijdrage aan preventie, zorg en nazorg van de doelgroepen. Dat doet namelijk geen enkele andere instantie en het is broodnodig voor de ontwikkeling van verdere inzichten in en de kwaliteitswaarborging van de te verlenen zorg.

Wat de *inhoud* betreft, heeft de Raad *ter illustratie* een groslijst met concrete onderzoeksonderwerpen samengesteld (bijlage).

TAKEN RZO EN RZO - PROCEDURES

Taken RZO

Volgens de instellingbeschikking van de RZO “*adviseert de Raad, gevraagd en ongevraagd, de Staatssecretaris van Defensie ten aanzien van (de richting van) het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van aandoeningen gerelateerd aan uitzendingen en draagt zorg voor en bewaakt de noodzakelijke convergente tussen de onderzoeken.*

De Raad laat zich in deze taken bijstaan door een Programma-adviescommissie (Onderzoek PACO). De PACO leest de ingediende onderzoeksvoorstellen, beoordeelt de kwaliteit ervan aan de hand van de door de Raad opgestelde criteria en adviseert de Raad daarover. Terugkoppeling aan de Raad vindt plaats via een samenvatting van de onderzoeksvoorstellen. De RZO brengt op basis hiervan een gemotiveerd eindadvies uit aan de Staatssecretaris van Defensie.

De Raad beoordeelt de relevantie van de onderzoeken, toetst de onderzoeken aan vigerend beleid, handelt procedurele kwesties af en adviseert de Staatssecretaris van Defensie gevraagd en ongevraagd over de (richting) van het wetenschappelijk MGGZ-onderzoek en het globale verloop van de onderzoeken, ook in tijdsduur.

Over de (frequentie) van de contacten tussen de onderzoekers en de PACO/RZO worden afspraken met hen en met de directeur MGGZ gemaakt.

RZO – procedures

Procedures indiening van onderzoeksvoorstellen

- Een aanvraag kan worden ingediend door een hoogleraar of een gepromoveerde onderzoeker. De aanvrager dient tijdens de periode waarover de subsidie wordt gevraagd effectief betrokken te kunnen blijven bij het onderzoek waarop de aanvraag betrekking heeft.
- De subsidie wordt aangevraagd door 1 hoofdaanvrager waarmee gecorrespondeerd wordt.
- Aanvragen kunnen gedurende het gehele jaar doorlopend worden ingediend. Het verdient aanbeveling om aan te sluiten bij de begrotingscyclus van Defensie en het vergaderschema van de RZO en de PACO.
- Het inhoudelijk gedeelte van de subsidieaanvraag mag maximaal 4000 woorden bevatten (exclusief literatuurverwijzingen). Daarnaast dient een overzicht van relevante en wetenschappelijke publicaties van de aanvragers te worden toegevoegd (maximaal 20 publicaties per aanvrager).
- Aanvragen kunnen worden ingediend op het aanvraagformulier. (Wordt ontwikkeld op basis van voorbeelden NWO/ZonMW).

Beoordelingsprocedure

- Aanvragen worden op datum na ontvangst in behandeling genomen.
- De aanvrager kan worden uitgenodigd op een vergadering van de PACO om een toelichting op het onderzoeksvoorstel te geven.

- De beoordeling van de aanvragen vindt in eerste instantie plaats door de leden van de PACO. De PACO adviseert de RZO over de afwijzing en honorering van nieuwe subsidieaanvragen en over de afsluitende rapportage. De PACO-leden leveren aan de hand van de beoordelingscriteria commentaar op het voorstel. In sommige gevallen wordt de aanvrager uitgenodigd om mondeling toelichting te geven op het onderzoeksvorstel. Na overleg volgt een schriftelijk advies van de PACO aan de RZO.
- De voorzitter van de PACO kan besluiten ook externe referenten in te schakelen.
- De commentaren van de PACO en in voorkomende gevallen externe referenten worden naar de aanvrager gestuurd en de aanvrager kan via ene korte reactie (1000 woorden inclusief literatuur en voetnoten) op de commentaren reageren. Voor het formuleren van dit weerwoord is 2 weken beschikbaar. De RZO neemt deze reactie mee in zijn eindoordeel.
- De RZO geeft vervolgens een eigenstandig schriftelijk advies over het betreffende voorstel aan de Staatssecretaris van Defensie. Wanneer de RZO ten opzichte van de PACO een afwijkende mening is toegedaan, zal dit schriftelijk worden toegelicht. Een aanvraag kan beoordeeld worden als ‘subsidiabel’, ‘subsidiabel na aanpassing’ en ‘niet subsidiabel’.
- Uiterlijk 6 maanden na indiening ontvangt de Staatssecretaris het advies van de RZO over de toe- of afwijzing van de aanvraag. De aanvrager wordt hiervan schriftelijk op de hoogte gesteld.

Beoordelingscriteria

1. Algemeen:

- Toetsing van het onderzoeksvorstel aan de door de RZO geformuleerde uitgangspunten voor wetenschappelijk onderzoek.

2. Originaliteit en bijdrage aan de wetenschap:

- Hoe verhoudt het voorgestelde onderzoek zich tot het totale spectrum van lopend onderzoek naar uitzendinggerelateerde problemen?
- In hoeverre is het voorgestelde onderzoek innovatief en levert het een originele bijdrage aan theorie, methoden, praktijk of kennis?
- Is adequaat gebruik gemaakt van bestaande (nationale en internationale) kennis?

3. Onderzoeksopzet en methoden:

- Zijn de probleemstelling en de onderzoeksvragen helder geformuleerd, voldoende afgebakend en adequaat uitgewerkt?
- Zijn de voorgestelde methoden en design geschikt voor het beantwoorden van de vraagstellingen van het onderzoek?
- Is het werkplan realistisch?

- Is het onderzoek ten aanzien van de uitvoeringsaspecten haalbaar gezien de soms specifieke kenmerken van de militaire context?
- Staan de kosten van het voorgestelde onderzoek in verhouding tot de kennisopbrengst?

4. *Kwaliteit van de onderzoeksgroep:*

- Heeft de aanvrager de benodigde expertise, ervaring en middelen om het onderzoek goed uit te voeren?

5. *Disseminatie en implementatie:*

- Zijn er gedegen plannen gemaakt voor kennisdisseminatie?
- Leveren de bevindingen van het voorgestelde onderzoek belangrijke en relevante implementatiemogelijkheden op?
- Leidt het voorgestelde onderzoek tot resultaten die specifiek voor Defensie van belang zijn?

6. *Inbedding:*

- Is er een academische inbedding of samenwerkingsrelatie?
- Is er samenwerking met andere gespecialiseerde centra in binnen- en/of buitenland?
- Is er binnen het project een verantwoordings- of begeleidingsstructuur aanwezig (begeleidingscommissie; wetenschappelijke adviescommissie)?

Subsidievoorwaarden

- Een toegekend onderzoeksproject dient binnen 1 jaar na toekenning te starten anders wordt het subsidiebesluit ingetrokken.
- Subsidieaanvragen hebben in principe betrekking op onderzoeksprojecten met een maximale looptijd van 4 jaar. In voorkomende situaties kan hier – in overleg - van worden afgeweken.
- Tenminste jaarlijks wordt een voortgangsrapport aan de RZO geleverd, waarbij tevens een link wordt gelegd naar de eerder opgestelde planning van het onderzoek. Hierover worden per onderzoek nadere afspraken gemaakt.
- Jaarlijks geven de onderzoekers tevens een mondelinge toelichting aan de PACO. Ook de RZO kan om een mondelinge toelichting vragen.
- Hoofdaanvragers dienen de voorzitter van de RZO schriftelijk op de hoogte te stellen van voor het onderzoek relevante personeelwijzigingen.
- Tussentijdse relevante aanpassingen in het onderzoek worden aan de PACO voorgelegd. Van kleinere spin offs wordt melding gemaakt in de voortgangsrapportages
- Aan het eind van het onderzoek dient een afsluitende rapportage aan de RZO ter beschikking te worden gesteld.

- Van alle binnen het onderzoek verschenen publicaties wordt een exemplaar aan de RZO gestuurd.
- De onderzoekers hebben vrijheid van publicatie in de internationale wetenschappelijke literatuur.

Contactgegevens

Verzoeken om inlichtingen en subsidieaanvragen worden gericht aan de ambtelijk secretaris van de RZO, “De Zwaluwenberg”, Utrechtseweg 225, 1213 TR Hilversum.

RZO/16 september 2008